

Стаття надійшла до редакції 14.08.14

Ф.М. Волошин, бакалавр

КНУ шимени Тараса Шевченко, Київ

**ФРАЗЕОЛОГИЗМЫ В РОМАНЕ ХУЛИО КОРТАСАРА
«КНИГА МАНУЕЛЯ» С ПОЗИЦИЙ ПОТЕРЬ И КОМПЕНСАЦИЙ**

В статье описываются особенности компенсации потерь при переводе фразеологизмов на материале романа Хулио Кортасара «Книга Мануеля». Рассматривались случаи стилистической и семантической компенсации на уровне предложения и на уровне текста.

Ключевые слова: *компенсация потерь, стилистическая компенсация, семантическая компенсация, компенсация на уровне текста.*

**PHRASEOLOGICAL UNITS IN THE NOVEL «A MANUAL FOR MANUEL»
BY JULIO CORTAZAR AND PECULIARITIES OF THE COMPENSATION
OF LOSSES IN TRANSLATION**

The article focuses on some peculiarities of the compensation of losses in translation of phraseological units on the material of the novel «A Manual for Manuel» by Julio Cortazar. The cases of stylistic and semantic compensation at the phrase level and at the text level are analyzed.

Key concepts: *losses, stylistic compensation, semantic compensation, compensation at the text level.*

УДК 821.111=161.1=161.2- 021.272

Г.А. Бойко, викладач

Національний університет харчових технологій, Київ

**ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ВЛАСНИХ ІМЕН ПЕРСОНАЖІВ
СЕРІЇ РОМАНІВ ДЖ. РОУЛІНГ ПРО ГАРРІ ПОТТЕРА**

Стаття присвячена порівняльному аналізу перекладу власних імен персонажів серії романів Дж. Роулінг про Гаррі Поттера на українську і російську мови. В статті аналізується передача як природних імен та імен, запозичених з античної культури та міфології, так і смислових або промовистих імен за допомогою транскрипції, транслітерації, приблизного або описового перекладу.

Ключові слова: *переклад, приблизний або описовий переклад, природні імена, смислові імена, транслітерація, транскрипція.*

В наш час досить популярні художні твори і кінофільми в стилі фентезі, більшість з яких походить з англійської культури. Через це є актуальним якісний переклад цих творів з англійської мови. Зокрема, серія книг Джоан Роулінг була перекладена на 67 мов світу і стала однією з книг, які найбільше перекладаються. Серія фільмів про Гаррі Поттера – в списку 50 найбільш касових фільмів за всю історію кінематографа.

При перекладі творів художньої літератури значну роль відіграє передача власних імен персонажів. Як правило, власні імена позначають «індивідуальні предмети безвідносно до їх ознак» [1: 175]. Але в художніх творах, особливо в літературних казках та фентезі досить часто зустрічаються смислові або промовисті імена.

Якщо при перекладі звичайних («природних») імен ми використовуємо транскрипцію або транслітерацію, то смислові або промовисті імена потребують особливого підходу, тому що вони «виконують не стільки номінативну, як характеристично-оцінюючу функцію» [2: 127]. Автори створюють такі імена з метою характеристики своїх героїв, в них вони поєднують властивості метафори та порівняння.

Імена головних героїв класичних творів уже увійшли в культуру і традиційно мають усталену форму. При передачі імен другорядних героїв або героїв сучасних творів, переклад імен яких ще не є усталеним, перекладач має більшу творчу свободу. Перед ним стоїть вибір – передати зовнішню форму імені, щоб зберегти іншомовний колорит, або відтворити внутрішній зміст цього імені. В першому випадку використовується транскрипція або транслітерація, в другому – переклад. Транскрипція або транслітерація додають перекладеним творам колорит іншої культури, але не можуть виявити вплив на читача, пов'язаний зі змістом імені, в той час, як переклад передає смислову та емоційну інформацію і вживається, коли «перекладач ... вважає за потрібне відтворити художню функцію промовистого імені, використовуючи його внутрішню форму» [3: 71].

Всі імена і прізвища героїв серії про Гаррі Поттера можна розділити на три категорії: природні, запозичені з античної культури та міфології та вигадані автором смислові або промовисті імена.

Природні імена, які використовується в цьому творі, передаються переважно з допомогою транскрипції. Так, імена і прізвища персонажів *Harry, James, Lily Potter; Ron, George, Fred, Percy, Molly Weasley; Malfoy, Granger, Dumbledore, McGonagall, Flitwick, Neville, Cedric Diggory, Dobby, Trelawney, Filch, Lestrangle, Victor Krum, Peter Pettigrew, Fudge, Vernon, Dudley Dursley* передаються як *Гаррі, Джеймс, Лілі Поттер; Рон, Джордж, Фред, Персі, Моллі Уїзлі; Малфой, Грейнджер, Дамблдор, Макгонагалл, Флітвік, Невіл, Седрик Діггорі, Доббі, Трелоні, Філч, Лестрейндж, Віктор Крам, Пітер Петігрю, Фадж; Вернон, Дадлі Дурсл.*

Але і в цих випадках є виключення. В перекладах М. Співак імена *Dumbledore, Fudge, Dudley* передаються як *Думбльдор, Фудж, Дудли*, тобто транслітеруються. Прізвище *Weasley* перекладач передає як *Веслі*. В українських перекладах це прізвище передається ближче до англійської вимови як *Візлі*, тому що в українській мові крім губно-зубного /v/, є ще й губно-губний звук /v/ – позиційний варіант /y/ нескладове [4: 52], близький за вимовою до англійського /w/. Імена *Hermione* і *Arthur* в усіх перекладах передаються за допомогою транслітерації як *Герміона* і *Артур*, а не за допомогою транскрипції. Як не дивно, найбільше різночитань відбувається з прізвищем *Snake*, яке можна легко транскрибувати як *Снейп*. Але транскрибується воно лише в українському перекладі. В

російському перекладі видавництва «Росмэн» [5] це прізвище передається як *Снегг*, а у М. Співак – взагалі як *Злей*. Причиною цього, скоріш за все, є загадковість і неоднозначність самого персонажа – до виходу останньої книги не лише читачі, а навіть перекладачі не знали – позитивний він чи негативний і через це М. Співак переклала його ім'я та прізвище *Severus Snape* взагалі як *Злодеус Злей*, що зовсім не відповідає внутрішній сутності персонажа. Прізвище *Hagrid* в більшості перекладів транскрибується як *Хаґґід*, лише М. Співак передає його як *Оєпід* (від слова *Огр* – велетень з кельтської міфології) – явно натякаючи на його величезний зріст і походження від велетнів, а прізвище *professor Umbridge*, яке більшість транскрибують як *професор Амбридж*, перекладачка передає як *Профессор Кхембридж*, одночасно обігруючи назву всесвітньовідомого британського університету і одночасно іронізуючи над персонажем. Отже, в перекладах М.Співак навіть природні імена персонажів творчо переосмислюються і перетворюються на смислові, в більшості випадків досить точно і дотепно характеризуючи і оцінюючи персонажів.

До другої категорії належать імена, запозичені з античної культури та міфології. В кожній мові вони мають традиції перекладу. Так, *Albus, Minerva, Severus, Sybill, Argus, Sirius, Horace* у слов'янських культурах мають такі відповідники як *Альбус, Мінерва, Северус, Сівілла, Аргус, Сіріус, Гораційі*. Більшість цих імен є також промовистими і відображають певні риси персонажів, часто в гумористичному або пародійному ключі. Наприклад, сівіли в античній міфології – це віщунки, які, входячи в транс, передрікають майбутнє, як правило, біди. В серії романів *Сівіллою* звати викладача пророкувань, яка постійно лякає всіх бідами і неприємностями, які, на щастя, не збуваються. Найбільш строгим і суворим з викладачів школи Хогвартс серії романів є Северус Снейп. Ім'я *Северус* в перекладі з латинської мови означає «строгий, суворий». Аргус – багатоокий велетень на прізвисько Паноптес («Усевидець»), навіть під час сну бачив частину очей. У переносному значенні Аргус – пильний охоронець, суворий вартівник, доглядач. В романі Аргус Філч – завгосп Хогвартса, який надто ревно виконує свої обов'язки, сумлінно споглядає за виконанням шкільних правил. Він тішиться своєю владою над учнями: його кішка місіс Норіс сповіщає його про всі порушення в школі, і Філч миттєво з'являється там, щоб до смерті налякати порушника. Засмучується та обурюється, коли порушників карають несуворо. Інші імена латинського походження перекладачі просто транслітерують: *Rubeus, Filius, Lucius, Cornelius, Bartemius, Rufus* стають *Рубеусом, Філіусом, Люціусом, Корнеліусом, Бартеміусом і Руфусом*. При цьому варто зазначити, що латинське закінчення *us*, яке за правилами англійської мови вимовляється як *\əs*, в українській і російській мовах традиційно передається як *-ус*.

До третьої категорії власних імен належать вигадані автором смислові імена. В цьому випадку перекладачі мають більше труднощів і водночас більшу творчу свободу. Прізвище грізного і похмурого борця проти злих сил *Moody* в українському перекладі [6] просто транскрибували, зберігши іноземне звучання. В той же час його зміст залишився незрозумілим читачам і глядачам, які не володіють англійською мовою. В російському перекладі видавництва «Росмэн» це прізвище передається як *Грюм* від слова *угрюмый*, але через те, що початок і кінець слова відкинуті, воно стає зовсім незрозумілим. Найбільш вдало його відтворила М.Співак за допомогою описового перекладу як *Хмурі*: тут відображений внутрішній зміст і в той же час надається англійський колорит завдяки типово англійському закінченню *-і*. Прізвисько цього персонажа – «*Mad-Eye*», яке походить від англійського

«тад» – «божевільний, шалений» – лише у М.Співак перекладається близько до оригіналу як *Шизоглаз*, в інших перекладах воно пом'якшене і передається як *Грозный Глаз*. Прізвище викладача гербології – науки про чарівні рослини *Sprout* (від англійського *sprout* – паросток, пагін, стеблина) найчастіше перекладають дослівно – як *Стебель*, лише у М.Співак ботаніка чомусь зовуть *Спаржелла* – переклад дуже описовий, але в той же час має форму іноземного жіночого імені.

Ім'я і прізвище іншого викладача Хогвартсу – *Gilderoy Lockhart* – в українському перекладі передається за допомогою транскрипції як *Гільдерой Локарт*, при цьому зберігається зовнішня форма і англійський колорит, але не передається внутрішній зміст. В російському перекладі видавництва «Росмэн» воно перекладається близько до оригіналу як *Златоуст Локонс* (від англійського *gild* – золотити, покривати позолотою і *lock* – локон, кучер, пасмо волосся), точно відображаючи його внутрішній зміст – модний письменник, чарівник з хвилястим світлим волоссям, який завжди надягав мантії, що пасували його очам. М. Співак перекладає це смислове ім'я описово як *Сверкароль Чаруальд*, не відображаючи його внутрішнього смислу, але при цьому вдало характеризує хвалькуватого персонажа, який любить роздавати автографи, фотографуватись, відповідати на листи шанувальників. Прізвище скандального журналіста *Pimu Skimep* (від англійського *Skeeter* – мошка), яка може перетворюватись на комаху, щоб добути конфіденційну інформацію, в більшості перекладів – як українських, так і російських – просто транскрибується, втрачаючи при цьому свій внутрішній зміст. Лише в перекладі М. Співак воно передається як *Пума Врутер*, що одночасно нагадує транслітерацію англійського слова *writer* – письменник, і російське «врать» – більшість статей журналіста є неправдою.

Псевдонім головного негативного персонажа – *Lord Voldemort* – в більшості перекладів транскрибується як *Лорд Волдеморт* і лише в перекладі видавництва «Росмэн» передається як *Лорд Волан-де-Морт*, фактично це алюзія на персонажа М.А. Булгакова із «Майстра і Маргарити», хоча насправді ім'я Волдеморт походить від французького «*vol de mort*» – «політ смерті». Прізвисько привида – *Nearly-Headless Nick* – і в українських і в російських виданнях перекладається дослівно – відповідно як *Майже Безголовий Нік* і *Почти Безголовый Ник*. Прізвисько іншого привида Хогвартса – *Moaning Myrtle* (від англійського *moan* – оплакувати) – перекладається теж близько до тексту як *Плакса Міртл* або *Плаксива Міртл*, а у М. Співак як *Меланхольная Миртл*.

Отже, можна зробити висновки, що власні імена персонажів творів Дж. Роулінг про Гаррі Поттера передаються шляхом транскрипції, транслітерації, дослівного або описового перекладу, в залежності від того, природні це імена або смислові, в деяких випадках природні імена перекладаються описово, творчо переосмислюються і перетворюються на смислові. Кожен перекладач по-своєму відтворює внутрішній зміст, вкладений в них автором.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ахманова О.С. Словарь лингвистических терминов / О.С. Ахманова. – М.: Эдиториал УРСС 1996, 2004. – С. 576.
2. Кияк Т.Р. Перекладознавство (німецько-український напрям) / Т.Р. Кияк, А.М. Науменко, О.Д. Огуй. – К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2008. – 543 с. – ISBN 978-966-439-213-3

3. Зарицький М.С. Переклад: створення та редагування / М.С. Зарицький. – К.: Парламентське видавництво, 2004. – 120 с. – ISBN 966-611-327-9
4. Сучасна українська літературна мова / за ред. М. Плющ. – К.: Вища школа, 2001. – 430 с. – ISBN 966-642-054-6
5. Роулінг Джоан Гаррі Поттер і Дары Смерти: Роман / Пер. с англ. С. Ильина, М. Лахуты, М. Сокольской, – М.: ЗАО «Росмэн-ПРЭСС», 2007. – 640 с. – ISBN: 978-5-353-02907-6
6. Роулінг Джоан Гаррі Поттер і Орден Фенікса: Роман / Пер. з англ. В. Морозова. – К.: АБАБАГАЛАМАГА, 2003. – 815 с. – ISBN: 966-7047-34-2

Стаття надійшла до редакції 14.08.14

А.А. Бойко, преподаватель

Национальный университет пищевых технологий, Киев

ОСОБЕННОСТИ ПЕРЕВОДА ИМЕН СОБСТВЕННЫХ ПЕРСОНАЖЕЙ В СЕРИИ РОМАНОВ ДЖ. РОУЛИНГ О ГАРРИ ПОТТЕРЕ

Статья посвящена сравнительному анализу перевода собственных имен персонажей в серии романов Дж. Роулинг о Гарри Поттере на украинский и русский языки. В статье анализируется передача как естественных имен и имен, заимствованных из античной культуры и мифологии, так и говорящих имен при помощи транскрипции, транслитерации, приблизительного или описательного перевода.

Ключевые слова: перевод, примерный или описательный перевод, естественные имена, нарицательные имена, транслитерация, транскрипция.

A. Boyko, Assistant

National university for food technologies, Kyiv

TRANSLATION OF PROPER NAMES PECULIARITIES IN THE NOVELS BY J. K. ROWLING ABOUT HARRY POTTER

The article deals with comparative analysis of translation peculiarities of the proper names in the J. K. Rowling's novels about Harry Potter into Ukrainian and Russian. Natural name transmission and mythology names, as well as semantic and expressive names by using transcription transliteration, approximate or descriptive translation have been analysed.

Key words: translation, approximate or descriptive translation, natural names, semantic and expressive names, transliteration, transcription.